

ПЕРСПЕКТИВИ ТА НЕДОЛІКИ ЩОДО ПИТАННЯ ЕКОМО- ДЕРНІЗАЦІЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Інститут агроекології і природокористування НААН

Анотація

Сформульовано основні принципи екологічної модернізації промисловості, показано проблеми на шляху її здійснення. Розроблено основні напрями подальшого проведення екологічної модернізації виробництва.

Ключові слова: екологічна модернізація; сталий розвиток; екологізація виробництва; екологічні стандарти; природоохоронна діяльність; екологічна політика; екологічно чисті технології; екологічні ризики.

Abstract

The basic principles of ecological modernization of the industry are formulated, the problems on the way of its realization are shown. The basis of the direction of further ecological modernization of production is developed.

Keywords: ecological modernization; greening of production; environmental standards; environmental activities; environmental policy; environmentally friendly technologies; environmental risks.

Вступ

Динаміка глобальних процесів, показників техногенного навантаження на навколишнє природне середовище свідчить, що перед Україною гостро стоїть проблема вирішення екологічних проблем, пошуку дієвих механізмів протидії негативним викликам на основі екологічної модернізації економіки, пов'язаної з переходом від експортно-сировинної до інноваційної моделі розвитку. Ігнорування питання екомодернізації національної економіки сприятиме значному зниженню конкурентоспроможності вітчизняних підприємств.

Результати дослідження

Екологічна модернізація економіки - це комплекс нових взаємопов'язаних технологічних, управлінських та господарських заходів. Це організований процес здійснення змін, у відповідності до сучасних екологічних вимог і норм, що сприяє покращенню стану навколишнього природного середовища, здоров'я людини, і реалізується конкретними соціальними інститутами, з одного боку. З іншого, передбачає створення та застосування технологій екологічно безпечного виробництва, впровадження управління якістю та екологічного управління.

Хоча в світі останнім часом зростає увага до екологічних властивостей товарів і послуг, зростає попит на екологічно чисті технології та продукцію, потрібен глобальний перехід від моделі споживання «тут і зараз» до моделі більш стійкого співіснування та розвитку [1].

Існує кілька напрямків розвитку теорії екомодернізації: 1) Й.Хубер, А.Мол - основне завдання екомодернізації вбачали в заміні існуючих промислових технологій на ресурсозберігаючі; 2) М.Джонік - головним елементом екомодернізації вважав державну політику щодо реструктуризації економіки, спрямованої на збереження навколишнього середовища і здоров'я населення; 3) А.Віл, Р.Вельфорд, А.Гоулдсон розглядали екологічну модернізацію як соціальний процес, що реалізується державними органами та менеджерами підприємств; 4) М.Хайер, Дж.Друзек розуміли екомодернізацію як культурну політику і дискурс; 5) У.Бек, Е.Гідденс, С.Леш та ін. розглядали екомодернізацію як інституціональну рефлексивність.

Механізм здійснення екологізації виробництва, є досить складним, адже передбачає принципову трансформацію світового розвитку, зміну стратегії використання та розподілу ресурсів, глибокі перетворення в економіці та міждержавних відносинах [2]. Та включає в себе два аспекти. Перший – забезпечення безпечного для здоров'я людини та біологічного організму навколишнього природного середовища. Другий аспект передбачає підтримання якісного стану навколишнього середовища.

Основними формами екомодернізації в умовах виснаження та обмеженості природних ресурсів є: екологічно орієнтований розвиток промисловості; технологічні платформи екологічного розвитку; екологізація економічного розвитку; впровадження та розвиток екологічно чистих технологій та ви-

робництв.[3].

До факторів, що погіршують екологічну ситуацію і підвищують екологічні ризики, належать: високий рівень ресурсо- і енергоспоживання; застаріле обладнання в базових галузях промисловості, транспорту, житлово-комунального господарства; недостатнє фінансування заходів щодо природоохоронної діяльності [4;5].

Потрібно розуміти, що саме економічний механізм екомодернізації, поряд з дієвими адміністративними методами повинен містити комплекс різноманітних стимулюючих заохочувальних заходів для проведення екомодернізації підприємства. Здійснювати розробку та впроваджувати технології екологічно чистого та безпечного для навколишнього середовища та здоров'я людей виробництва. Проводити екологічний аудит відповідності систем менеджменту стосовно вимогам міжнародних природоохоронних стандартів (серії ISO 14000) з наступним проведенням сертифікації.

Забезпечити механізми екомодернізації економіки України можливо за допомогою мотиваційного механізму, а саме: впровадження накопичувальної бонусної системи; проведення спільних державних і громадських експертиз і аудитів з обов'язковим оприлюдненням результатів; реалізація соціально спрямованої рекламної кампанії, інформаційно-просвітницьких програм і маркетингових акцій, спрямованих на лобювання інноваційної, екологічно чистої продукції, технологій та обладнання, а також систематична пропаганда за допомогою засобів масової інформації суспільно ефективних психологічних настанов тощо [9; 10].

Дієве державнерегулювання, контроль та виконання рішень виконавчої влади територіальними громадами, діяльність громадських організацій та зацікавленість представників бізнесу сприятимуть проведенню екологічній модернізації економіки. Тут необхідне комплексне вирішення низки проблем: усунення міжвідомчих суперечностей у питаннях раціонального використання природних ресурсів і запобігання забрудненню довкілля; подолання внутрішньогалузевих розбіжностей між необхідністю нарощування виробництва й зменшення негативного впливу на довкілля; забезпечення доступу до інформації про новітні екологічно чисті технології, системи менеджменту, регламенти, стандарти й відповідні бази даних; удосконалення нормативно-правового забезпечення з питань стимулювання зменшення забруднення довкілля й раціонального використання природних ресурсів; розробки та введення в дію економічного механізму заохочування виробників щодо впровадження більш чистого екологічного виробництва.

Слід наголосити, що в Україні, на державному рівні визначено стратегічні цілі та завдання розвитку, що стосуються питань природоохоронної діяльності, прийнято низку законів та нормативно-правових актів та створено низку спеціальних природоохоронних органів. Так в Законі України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» визначено основні цілі та інструменти реалізації державної екологічної політики.[6].

Дієва та ефективно працююча екологічна модернізація промисловості в Україні сприятиме гармонізації комплексу взаємовідносин у еколого-економічній та соціальній системі держави, забезпечить збалансований розвиток, що сприятиме мінімізації екологічних ризиків, покращенню стану навколишнього природного середовища та безпечної життєдіяльності людей.

З цією метою у довгостроковій перспективі доцільним є вчасне впровадження екоінноваційних технологій, що сприяє прискоренню структурно-динамічних технологічних зрушень ізгладжуванню циклічних коливань економіки.

Слід наголосити, що велике значення у виробленні державної політики потрібно віднести не лише інструментам, які стимулюють виробництво «зеленої»промислової продукції (тобто з боку пропозиції), а й екологізація з боку попиту. Ключовим заходом щодо формування екологічної свідомості населення й забезпечення сталого споживання є екосертифікація.

Пріоритетними завданнями екомодернізації суспільно-економічного розвитку є [7;8]: удосконалення законодавчої бази у сфері охорони навколишнього природного середовища, впровадження багатосторонніх екологічних угод (конвенція, протоколів тощо); розробка регіональних програм проведення екологічних трансформацій, визначивши виконавців, цілі та механізми реалізації; зменшення частки «брудних» виробництв за рахунок стимулювання розвитку наукомістких галузей; підвищення екологічної відповідальності бізнесу.

Разом з тим, державою передбачено кошти, які використовуються для зменшення негативного впливу на довкілля і спрямовуються на забезпечення: раціонального використання, переробки та зберігання відходів виробництва і побутових відходів; охорони водних ресурсів і атмосферного повітря.

Висновки

Перехід промислового комплексу України до проведення екомодернізації можливе на основі розроблення ефективної державної промислової політики, що призведе до стабільного функціонування промисловості на основі безперервного екотехнологічного прогресу. Слід підвищити норми штрафних санкцій, де розмір штрафів повинен відповідати нанесеним еколого-економічним збиткам; посилити контроль за якістю навколишнього природного середовища; провести ідентифікацію вимог нормативно-правових актів в екологічній сфері з метою планування життєвого циклу екологічно чистої продукції та послуг промисловості; забезпечити відповідності виробничих процесів заданим екологічним стандартам; здійснити аналіз відхилень фактичних і стратегічних екоорієнтирів розвитку промисловості та провести оцінку ефективності екологічного управління промисловістю за допомогою аудиту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гусева И. Экологический реинжиниринг бизнес-процессов в системе достижения устойчивого развития. URL: <http://oaji.net/articles/2015/1928-1431087853.pdf> (дата звернення: 12.09.2018).
2. Семиноженко В. П., Канило П. М., Остапчук В. М., Ровенський О. І. Енергія. Екологія. Майбутнє. Харків: Прапор, 2003. 464 с., с. 326
3. Хвесик М.А., Степаненко А.В., Обиход Г.О. та ін. Екологічна модернізація в системі природно-техногенної та екологічної безпеки ; [за ред. М.А. Хвесика]. –К. : ДУ “Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України”, 2016. – 455 с.
4. Хвесик М.А., Степаненко А.В., Обиход Г.О. та ін. Інноваційно-інвестиційна і технологічна безпека трансформації регіональних економічних систем: монографія. за наук. ред. акад. НААН України М.А.Хвесика. ДУ ІЕПСР НАНУ. К. :Наукова думка, 2013. 487 с.
5. Патон Б. Екологічна «смність» землі не безмежна, і сьогодні небезпека піднялася на весь зріст. «День», 20 квітня 2011 р.
6. Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28 лютого 2019 року №2697-VIII//<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>.
7. Arthur P.J. Mol, David A. Sonnenfeld. Ecological Modernisation Around the World: Perspectives and Critical Debates. Routledge, 2014. 309 p.
8. Степаненко А.В., Обиход Г.О., Омельченко А.А. та ін. Екологічна модернізація системі природно-техногенної та екологічної безпеки: монографія. Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України». К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2016. 435 с.
9. Новая индустриальная волна на Западе. Антология. Под ред. В.Л. Иноземцева. М.: 1999. 420 с.
10. Порус В. Наука как культура и наука как цивилизация. Философия науки. Методология и история конкретных наук. М. : «КАНОН+», 2007. С. 480–501.

Бендасюк Олег Александрович – доктор економічних наук, доцент, Інститут агроекології і природокористування НААН, e-mail: obendasiuk@gmail.com

Bendasiuk O. – Doctor of Economics Sciences, Institute of Agroecology and Environmental Management of NAAS(Kyiv, Ukraine), e-mail: obendasiuk@gmail.com